

Sociale verbinding in musea

"Jullie zijn me alles, dat weet je hé?" Het zijn de woorden van een buurtbewoner die regelmatig langskomt bij Amsterdamse School Museum Het Schip in de hoofdstedelijke Spaarndammerbuurt. Ze groeide op in het gebouw dat nu het museum huisvest en komt graag een kopje koffie drinken, de verschillende tentoonstellingsruimtes bezoekt ze niet. Regelmatig vraagt ze het personeel om hulp met uiteenlopende zaken: van het installeren van een nieuwe simkaart tot het printen van een afbeelding van een lid van het door haar geliefde koningshuis. Maar meestal ook gewoon voor een praatje. In ruil daarvoor ontvangt het personeel koekjes, vaak met hele boodschappentassen tegelijk.

TEKST: DANIEL DRIESSEN

BEELD: DANIEL DRIESSEN/PIXABAY 121385620

Museum Het Schip, waar ik als dagcoördinator werk, is maatschappelijk gezien breed actief. Het museum organiseert elke maand verschillende activiteiten die zich richten op ouderen. Zo organiseerden we in oktober voor het tweede jaar op rij de 'maand van verbinding'. Tijdens deze maand werden workshops georganiseerd in het museum in samenwerking met de gemeente Amsterdam en Hebron, dat zich inzet voor eenzame mensen en buurtbewoners. Als medewerker van het museum zie ik hoe belangrijk dit soort activiteiten zijn in het activeren en enthousiasmeren van ouderen en mensen met behoefte aan contact. Musea hebben naast het tentoonstellen van kunst namelijk ook een sociaal verbindende functie. Zo dienen ze als een plek waar mensen met een gemeenschappelijke interesse samen kunnen komen, maar hebben ze regelmatig ook een actieve rol in het bieden van een plek aan mensen die op eigen initiatief het museum niet zouden bezoeken. De vraag rijst: wat is precies het doel van een museum en voor wie is het er?

Inclusiviteit

In oktober van dit jaar publiceerde het ICOM (International Council of Museums) een nieuwe definitie: 'Een museum is een permanente instelling zonder winstoogmerk, in dienst van de samenleving, gericht op het onderzoeken, verzamelen, bewaren, interpreteren en tentoonstellen van materieel en immaterieel erfgoed. Musea zijn openbaar, toegankelijk en inclusief en bevorderen diversiteit en duurzaamheid. Ze werken en communiceren ethisch, professioneel en met participatie van gemeenschappen. Musea bieden een verscheidenheid aan ervaringen met het oog op educatie, genoegen, reflectie

en kennisuitwisseling'. Wanneer deze definitie wordt vergeleken met de vorige die uit 2007 stamt, valt vooral de toevoeging van inclusiviteit en samenwerking met de gemeenschap op. Deze hernieuwde definitie wordt ook gevolgd door de Nederlandse Museumvereniging (NMV) die stelt dat musea een belangrijke maatschappelijke betekenis hebben. De Nederlandse museumvereniging is, zoals de naam al doet vermoeden, de Nederlandse brancheorganisatie van musea en houdt zich bezig met het 'realiseren van een toekomstbestendige museumsector waarmee iedereen zich verbonden voelt'. Een van de vijf speerpunten die de museumvereniging identificeert als onderdeel van dit plan is inclusiviteit. Iedereen moet het museum weten te vinden 'ongeacht situatie, achtergrond of overtuiging' valt op de website te lezen.

"Tijdens deze projecten ontstaan ook nieuwe vriendschappen."

Diversiteit

Musea doen moeite om een diversiteit aan doelgroepen aan te spreken die verder reikt dan de 'reguliere' bezoeker. Musea blijken namelijk voornamelijk het domein van hoogopgeleiden te zijn, zo blijkt uit een rapport van de NMV uit 2011. De gemiddelde museumbezoeker is een hoog opgeleide vrouw met een Nederlandse achtergrond.

In 2020 publiceert NMW de 'Code Diversiteit & Inclusie' waarin staat dat 'Wanneer je het potentieel op het gebied van diversiteit niet benut, dan sluit je een deel van de samenleving uit'.

Volgens dezelfde code heeft diversiteit ook een zakelijk belang, zoals een 'positiever imago', dat dan weer wel. Maar hoe ziet deze aanpak er in de praktijk uit? Ik stelde deze vraag aan medewerkers van een aantal Nederlandse musea.

Jonger publiek

Een tentoonstelling maken over muziek blijkt drempelverlagend te werken. Zo stelt Karina Smrkovsky van het Groninger Museum dat de recente tentoonstelling over de Rolling Stones veel publiek heeft aangetrokken dat anders het museum niet zou hebben bezocht. Ook Selkit Verberk van het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden vertelt hoe haar museum afgelopen zomer de tentoonstelling Kemet over het oude Egypte in popmuziek maakte. Hierdoor kwam er een "veel jonger publiek dan gebruikelijk" naar het museum.

Het Bonnefanten in Maastricht probeert op haar beurt de drempel voor een bezoek te verlagen door elke maand een zogenaamde Bonnefanten Free Fridays te organiseren: een avond waarop het museum gratis haar deuren opent om de drempel voor een bezoek te verlagen. En het Rijksmuseum stelde in 2017 een manager toegankelijkheid aan, om het museum 'stap voor stap toegankelijk te maken'.

Drempels wegnemen

Het Kunstmuseum Den Haag heeft meerdere programma's die zich richten op de bezoeker die niet vanzelfsprekend het museum bezoekt. Hierbij wordt bijzondere aandacht geschonken aan mensen die de weg naar het museum niet altijd weten te vinden, omdat ze economische, sociaal-culturele of andersoortige drempels ervaren. Ze zijn bijvoorbeeld nieuw in de stad, voelen zich geïsoleerd of hebben minder te besteden. Bij Kunstmuseum Den Haag is Jolanda van Zijl verantwoordelijk voor deze programma's: "Het programma 'Stad naar het Museum' zorgt voor verbinding en sociale cohesie", vertelt zij.

Van Zijl geeft aan een fijnmazig netwerk te hebben opgebouwd in de verschillende Haagse wijken. In

samenwerking met onder andere buurthuizen zorgt ze ervoor dat de drempel van een museumbezoek significant wordt verlaagd omdat “we iedereen de kans willen geven het museum te ontdekken om te ervaren of het bij je past”, iets dat niet altijd vanzelfsprekend is: “We realiseren ons dat er veel mensen zijn die zich in eerste instantie niet meteen thuis voelen in een museum. Door de persoonlijke aanpak voelt het museum voor nieuwe bezoekers al snel als vertrouwd.”

Gericht op ouderen

Van Zijl vertelt ook vol passie over een zomerproject dat ze heeft opgezet. Het project richt zich op eenzame ouderen, specifiek tijdens de warme zomermaanden. In deze periode zijn voorzieningen zoals het buurthuis gesloten en zijn familie en vrienden vaak op vakantie. Omdat ouderen er bijvoorbeeld niet zelfstandig op uit kunnen met de hoge temperaturen zijn ze welkom in het museum.

“Als museum zijn ze actief op het sociaal domein, maar zijn ze ook voorzichtig om niet de functies van de bestaande buurthuizen over te nemen.”

Tijdens de ‘Zomerschool’ ontstaan ook nieuwe vriendschappen vertelt Van Zijl. Er als museum voor iedereen zijn is duidelijk een belangrijk punt voor Van Zijl. Vanuit dit oogpunt ontwikkelt ze onder andere programma's die zich richten op ontmoeting zoals ‘Bakkie Kunst’, waar mensen gezamenlijk het museumbezoek kunnen starten. Tijdens de ochtenden van Bakkie Kunst ziet ze mensen samen terugkomen die eerder bij bijvoorbeeld de ‘Zomerschool’ aanwezig waren. Van Zijl geeft aan volgend jaar van start te gaan met een programma dat zich richt op mensen met Alzheimer en hun mantelzorgers. Ze ziet dit niet als het overnemen van de zorgvraag, “Het museum wil er vooral voor iedereen zijn en dat ook uitstralen.”

Samenwerking met het sociaal domein

Het Kunstmuseum Den Haag werkt actief samen met het sociaal domein, als museum draagt het zorg voor stadsgenoten en maakt hier programmering voor. Museum Vlaardingen gaat nog een stap verder, het museum gaat de komende drie jaar inwoners van de stad laten meewerken aan de samenstelling van tentoonstellingen en activiteiten.

Ik sprak hierover met Jorge Simelio, educatie medewerker van het museum. Het Museum Vlaardingen bestaat pas sinds 2015, het was daarvoor het Visserij Museum. Sinds de heropening zet het museum zich in om sociale cohesie in de stad te verbeteren. Jorge vertelt over een project waarin het museum samenwerkte met een stichting die ouderkamers op scholen organiseert voor ouders die extra steun nodig hebben. Aan de hand van dit project zijn deelnemers uitgenodigd om actief mee te werken aan het creëren van programma's in het museum. Ook de leerlingen van de scholen werden uitgenodigd om in samenwerking met kunstenaars ‘cultuur’ te komen maken. Jorge geeft ook duidelijk aan dat het museum geen buurthuis wil zijn. Als museum zijn ze actief op het sociaal domein, maar zijn ze ook voorzichtig om niet de functies van de bestaande buurthuizen over te nemen. De samenwerking tussen buurtbewoners en het museum is daarin mede ontstaan uit het idee dat een lokaal museum zoals Museum Vlaardingen een weerspiegeling moet zijn van de geschiedenis van een stad en deze weerspiegeling daarmee dus ook actief gecreëerd moet worden door de huidige inwoners.

Bijdragen aan sociale cohesie

De medewerkers van de musea die ik sprak zijn allemaal enthousiast, iets dat ik ook herken uit ‘mijn’ museum. Toch blijft het belangrijk om mensen actief op te zoeken, musea hebben nu eenmaal, bedoeld of onbedoeld, een elitaire uitstraling en blijven daardoor voor een grote groep mensen onbenaderbaar. Het benaderen van mensen die normaal niet snel een museum binnenstappen is hierin cruciaal en kan leiden tot een belangrijke bijdrage aan de sociale cohesie van een stad en/of buurt.

Door samenwerking met de buurt en betrokken instanties is het voor musea mogelijk te identificeren waar vraag naar is en op welke plek. Door samenwerkingen en drempelverlagende maatregelen kunnen musea vervolgens een actieve rol spelen in de samenleving. Het mag duidelijk zijn: musea hebben een rol die veel verder reikt dan cureren en onderzoek doen.